

№ 18 (515)
Май 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- **Выданні: памяці даследчыка Хоцімшчыны –** стар. 2
- **Царкоўнае краязнаўства: школа генеалогіі пры праваслаўным прыходзе –** стар. 5
- **Ініцыятыва: як самім здасціць свята ў сваім раёне –** стар. 6

17 мая – Дзень работнікаў фізічнай культуры і спорту

Нацыянальныя традыцыі і фізкультура

У афармленні скарыстанае выданне Беларускага Дзяржаўнага Выдавецтва (1936 г.)

Вандроўка па родных мясцінах

Напрыканцы красавіка ў Новадзвятэкавіцкай сярэдняй школе Слонімскага раёна адбылося захапляльнае мерапрыемства, убаку ад якога не застаўся ні адзін вучань. Гэта была краязнаўчая пошукава-даследчая экспедыцыя «Я родным краем ганаруся!», пад час якой ладзілася вандроўка па аб'ектах «залатога калца» Новадзвятэкавічаў. Яна праходзіла ў рамках акцыі «Жыву ў Беларусі і тым ганаруся!» Вывучаліся і даследаваліся старадаўнія каталіцкія могілкі (каля 1350 – 1948 гг.), участак гандлёвага шляху Косаўскі тракт (1589 г.), касцёл Святых апосталаў Пятра і Паўла (1786 – 1790 гг.), палацава-паркавы ансамбль графаў Слізняў (другая палова XIX ст.), а таксама сучасны цэнтр аграгарадка «Новадзвятэкавічы». Маштабны пазнавальна-выхаваўчы патэнцыял мерапрыемства быў забяспечаны краязнаўча-даследчай працай вучняў і настаўнікаў на працягу апошніх пяці гадоў. Вынікам гэтых намаганняў з'явіліся «Гісторыя развіцця адукацыі школьнага мікра-раёна» (1675 – 2009 гг.), напісаная да 50-годдзя школы, «Гісторыя аграгарадка «Новадзвятэкавічы» з найстаражытнейшых часоў да 2010 года» (2010 г.), «Легенды і паданні нашай мясцовасці» (2013 г.). Усе гэтыя працы былі ўзнагароджаны дыпламамі першай ступені на нацыянальных конкурсах.

Падрыхтоўка да вандроўкі працягвалася два месяцы. Класныя гадзіны, віктарыны, выстаўкі, азнаямляльныя экскурсіі на аб'екты, індывідуальная і групавая праца

вучняў з выкарыстаннем краязнаўчых матэрыялаў, інсцэніроўка легендаў былі яе асноўнымі формамі. Апроч таго складаліся маршруты, планы пошуку і даследавання аб'ектаў «залатога калца», рыхтаваліся і творчыя заданні.

Перад пачаткам мерапрыемства адбылася ўрачыстая лінейка, на якой дырэктар школы павіншаваў удзельнікаў вандроўкі і зазначыў, што такое праводзіцца ўпершыню за ўсю 55-гадовую гісторыю школы. Зазначым, што дзеля аб'ектаўнасці ацэнкі ў журы былі ўключаныя настаўнікі, якія не з'яўляюцца класнымі кіраўнікамі, а таксама працаўнікі школы. Услед за гэтым атрымалі заданні камандзіры ўсіх адзінаццаці пошукавых атрадаў.

І вось вандроўка пачалася. Каманды прыступілі да працы. Трэба было шмат чаго зрабіць: прачытаць памятных надпісы на каменных плітах і растлумачыць іх сэнс, адкрыць таямніцу старадаўняга пахавання адной сям'і. А яшчэ патрэбна было вымераць плошчу графскага палаца, акружнасць 250-гадовых таполяў парку, вышыню званіцы касцёла без выкарыстання вымяральных прыбораў. А вось вучні пачатковых класаў не толькі разгадалі крыжаванкі, працавалі з анаграмамі, але і з цікавасцю шукалі тайнікі на двух аб'ектах «залатога калца». Трэба было бачыць, як яны стараліся: усе восем тайнікоў з салодкімі скарбамі былі знойдзеныя.

Напружаная праца вучняў дала свой плён. Былі прапанаваны ары-

гінальныя спосабы замераў гістарычных і прыродных аб'ектаў, прачытаныя старажытныя тэксты, атрымана шмат цікавых для вучняў звестак. Найлепшыя каманды былі ўзнагароджаны дыпламамі ў пяці намінацыях і турыстычнымі паездкамі, асобныя вучні атрымалі граматы. Найбольш актыўным удзельнікам вандроўкі былі ўрачыныя спецыяльныя бонусы – кліонікі і герадоткі (Кліо – старажытнагрэчаская муза гісторыі, Герадот – «бацька гісторыі»). Вучням, што атрымалі такія бонусы, паставяць адзнакі па гісторыі Беларусі па тэме «Наш край».

На наш погляд, такое мерапрыемства мае не толькі вялікі пазнавальны патэнцыял, але і эмацыйна-выхаваўчы вынік. Дакрануўшыся да здабыткаў культурна-гістарычнай спадчыны, вучні духоўна ўзбагаціліся, адчулі ўзнёслае пачуццё гонару за нашу мінуўшчыну, за нашых продкаў – людзей працавітых і творчых, якія думалі не пра сябе, а пра сваіх нашчадкаў, пра іх будучыню.

...Ад радасці ў вучняў зіхацелі вочы, яны мітусіліся вакол аб'ектаў, каб усё ўбачыць і зразумець, пра ўсё здагадацца, усё адкрыць і растлумачыць. Кожны пошукавы атрад быў адной камандай, у якой класны кіраўнік, камандзір і ўсе без выключэння вучні працавалі на перамогу. Такое запомніцца на ўсё жыццё. Той, хто прайшоў сцяжынкамі роднага краю, будзе дастойным грамадзянінам Беларусі.

**Васіль РАКУЦЬ,
Тацяна РАКУЦЬ,
краязнаўцы
Новадзвятэкавіцкай СШ,
Слонімскага раёна**

Памяці краязнаўцы

Даследчык Хоцімшчыны

Нядаўна ў магілёўскім выдавецтве «АмеліяПринт» тыражом 99 асобнікаў пабачыла свет кніга «Краязнаўца-падзвіжнік Міхась Ласоўскі», прысвечаная гэтай сьляху асобе. Складальнік і рэдактар зборніка – Віктар Арцём'еў, з якім краязнаўца з Трасціно сябраваў 60 гадоў.

Адкрываецца кніга ўступным артыкулам рэдактара «Усё ягонае жыццё – падзвіжніцтва», з якога зразумела, што франтавік М. Ласоўскі – адзін з лепшых краязнаўцаў не толькі Магілёўшчыны, але і ўсёй Беларусі. Ён выдатны асветнік, педагог і летапісец. З Міхасём Аляксеевічам сябраваў многія беларускія паэты і празаікі. У Трасціно па некалькі разоў завіталі Аркадзь Куляшоў, Аляксей Пысін, Пятро Прыходзька, Віктар Карамзаў, Іван Чыгрынаў, Аляксей Зарыцкі і інш. Некалькі гадоў запар на тыдзень-два наведваўся сюды народны пісьменнік Беларусі І. Чыгрынаў. Разам з героем кнігі ён падарожнічаў па Бесядзі, хадзілі яны партызанскімі сьцежкамі Хоцімскай зямлі. Пасля пра пачутыя і ўбачаныя Іван Гаўрылавіч распавёў на старонках славуэтага рамана «Апраўданне крыві».

Вядомы беларускі пісьменнік В. Карамзаў прысвяціў сябру-краязнаўцу цудоўны лірычны нарыс «Пахлі някопаныя лугі». З яго старонак чытач не толькі адчуе водар сенажацяў над Бесядзю, а яшчэ ўбачыць, якая яна – асветніцкая праца і адкуль бяруцца яе вытокі. У нарысе «Дзень добры, аднапалчанін!» беларускі паэт-зямляк А. Пысін шырока паказаў працоўны будні сельскага бібліятэкара і ваеннае юнацтва гвардзейца, свайго аднапалчаніна. В. Арцём'еў у нарысах «Аб роднай

Краязнаўца-падзвіжнік
Міхась Ласоўскі

вёсцы і яе людзях» і «З першай крынічкі» апісаў вопыт працоўнай дзейнасці Міхася Аляксеевіча.

Трасцінскі самародак меў вострае пярэ. Пэўны час нават узначальваў літаратурнае аб'яднанне хоцімскай раённай газеты «Шлях Кастрычніка». Яго публікацыі з'яўляліся на старонках сталічных газет «Літаратура і мастацтва», «Беларуская ніва» і інш. У зборніку змешчаныя ўрыўкі з некаторых яго нататак, прысвечаных творчасці А. Пушкіна, М. Шолахава, Аркадзя Гайдара, Якуба Коласа, А. Куляшова, І. Шамякіна, І. Чыгрынава.

Міхась Аляксеевіч пайшоў з жыцця 27 жніўня 2013 года, але перад сконам яму пашанцавала пабачыць гэтую кнігу і прачытаць.

Гэтая кніга для мяне самая вялікая ўзнагарода за ўсё жыццё. Гэта як ордэн Леніна пры савецкай уладзе! – сказаў ён.

Бо сапраўды, гэтая кніга і ёсць літаратурны помнік франтавіку, асветніку, педагогу і летапісцу зямлі Хоцімскай і Магілёўскай.

Віктар ІВАНОЎ

На тым тыдні...

✓ 5 мая ў бібліятэцы №1 імя Л. Талстога адбылося сумеснае мерапрыемства Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры і бібліятэкі «Жыццёвае поле Алеся Савіцкага», прысвечанае 70-годдзю з Дня Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне.

У 1942 – 1944 гг. Аляксандр Ануфрыевіч быў у партызанах на Віцебшчыне, з 1944 да 1945 г. ваяваў на фронце, быў тройчы паранены. Былы партызан-падрыўнік, баец Савецкай Арміі дайшоў да Берліна і пераможна распісаўся на сцяне Рэйхстага. Пасля дэмабілізацыі працаваў у рэдакцыі полацкай абласной газеты «Бальшавіцкі сцяг», вучыўся ў Літаратурным інстытуце імя Максіма Горкага, аспірантуры. Узнагароджаны ордэнамі Чырвонай Зоркі, Айчыннай вайны 1-й ступені, «Знак Пашаны», Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР, Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета УССР, медалямі. А вось галоўная ўзнагарода, ордэн Славы, знайшла свайго героя больш чым праз паўстагоддзя, хаця прадстаўлены да яе Аляксандр Ануфрыевіч загадам камандзіра 3-га гвардзейскага механізаванага корпуса 27 верасня 1944 г.

На вечары герой падзяліўся з моладдзю ўспамінамі пра тыя трагічныя падзеі.

✓ 5 мая ў Таварыстве беларускай мовы адбылася прэзентацыя кнігі Валера Санько «Грэх на іх нязмыўны». Аўтар раскажаў пра ідэю з'яўлення нязвычайнага сюжэта. На вострыя пытанні ён адказаў шчыра. А пытанню было шмат у кандыдата філалагічных навук Генадзя Кажамякіна, Іллі Копыла, Ніны Багінскай, Алеся Чэчата і іншых.

✓ 3 нагоды святкавання Дня Перамогі і 70-годдзя з дня вызвалення Беларусі Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры і Музей гісторыі беларускага кіно рэалізавалі праект «Праўда вайны: літаратура і кіно». У яго межах з 5 па 8 мая ў музеі кіно ладзілі прэзентацыі матэрыялаў выстаўкі, прысвечанай пісьменнікам, якія ў сваёй творчасці закранулі тэму вайны, адбыліся паказы фільмаў паводле іх твораў. На выстаўцы экспанаваліся рукапісы, асабістыя рэчы, узнагароды, фотаздымкі і іншыя матэрыялы Івана Шамякіна, Алеся Адамовіча, Васіля Быкава і Віктара Казько.

✓ У гімназіі № 4 г. Мінска 7 мая адбыўся семінар кіраўнікоў музеяў устаноў адукацыі горада. Больш як паўсотні настаўнікаў-краязнаўцаў, прадстаўнікі Мінскага дзяржаўнага турысцка-экалагічнага цэнтра дзяцей і моладзі, Рэспубліканскага цэнтра экалогіі і краязнаўства, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастац-

тваў абмеркавалі тэму «Музей як сродак патрыятычнага выхавання навучэнскай моладзі», абмяняліся досведам працы, пазнаёміліся з гімназічным музеем «Мой родны кут» і Цэнтрам беларускай нацыянальнай культуры «Сялянская хатка».

Падрабязней чытайце ў наступным нумары.

✓ 7 мая ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Дом-музей І з'езда РСДРП» пачала працаваць выстаўка «Сектар». Акрамя тэмы фанай (атрыбутыка, фотаздымкі), прадстаўленыя прадметы (форма, праграмкі і інш.), што адносяцца да перыяду станаўлення спорту (напр., футбола ў 1980-я) у Беларусі, а таксама да 1990-х, якія сталі новым пунктам адліку ў гісторыі незалежнай краіны.

Асобнай экспазіцыяй прадстаўленая тэматыка «Дынама» як самага паспяховага спартыўна-фізкультурнага таварыства за апошнія некалькі дзесяцігоддзяў.

А 8 мая ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрывалі інтэрактыўную выстаўку «Алімпійская Беларусь», прысвечаную алімпійскай гісторыі нашай краіны. Экспазіцыя прадстаўляе гісторыю ўдзелу беларускіх спартсменаў у Алімпійскіх гульнях з 1994 г.

Выстаўкі працуюць да 31 мая.

✓ 7 мая Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа запрашае на ўрачыстае адкрыццё выстаўкі «Спорт у сям'і Міцкевічаў».

Тут прадстаўленыя фотаздымкі паэта, яго сыноў, унукаў і праўнукаў пад час заняткаў рознымі відамі спорту, іх ганаровыя граматы і пасведчанні. Наведанні змогуць убачыць таксама шахматы са слановай косці, падараныя Якубу Коласу на 70-годдзе.

Ва ўрачыстым адкрыцці ўзялі ўдзел малодшы сын Якуба Коласа Міхась Міцкевіч, унукі і праўнукі паэта, знакамітыя спартсмены.

✓ 7 мая ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі адбылася літаратурна-музычная вечарына «Дарогамі вайны», прымеркаваная да 70-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У рамках святочнай праграмы адкрылі выстаўку «Беларусь партызанская», на якой экспануюцца ўнікальныя дакументальныя матэрыялы часоў Вялікай Айчыннай вайны, што захоўваюцца ў фондах аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі. Таксама падрыхтаваная экспазіцыя «Новыя кнігі пра вайну», дзе прадстаўленыя сучасныя навуковыя і навукова-папулярныя выданні, прысвечаныя тэме вайны на тэрыторыі Беларусі.

✓ 8 мая ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылося адкрыццё выстаўкі «Будзь ЯК», якая прапануе новы погляд на вобраз Янкі Купалы – прадстаўніка эліты беларускага грамадства, так бы мовіць, адной з першых медыйных асобаў Беларусі.

У аснове праекта – фатаграфіі і мемарыяльныя рэчы паэта з фондаў музея. Гэтая своеасаблівая хроніка захоўвае аблічча творцы, які, згодна з успамінамі сучаснікаў, заўсёды вылучаўся элегантнасцю і стылем.

Выстаўку можна наведаць да 27 мая.

✓ 8 мая ў Музеі гісторыі горада Мінска пачаў працаваць выставачны праект «Back in BSSR / Зноў у БССР», арганізаваны сумесна з Беларускай саюзам дызайнераў.

На выстаўцы прадстаўленыя калекцыя рэпрэзентатывых плакатаў 1940 – 1980-х гг. з фондаў БСД, артэфекты матэрыяльнай культуры савецкага мінулага і інш.

Выстаўка працуе да 14 верасня.

Ганна Сажнева (Мінскі дзяржаўны турысцка-экалагічны цэнтр)

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць комплектаў

на 20 __ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс) (адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ

КАРТКА

63320

(індэкс выдання)

на газету

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____ руб.	Колькасць комплектаў
	пераад-расоўкі	_____ руб.	

на 20 __ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Індывідуальная падпіска – Індэкс 63320

Ведамасная падпіска – Індэкс 633202

Падпіска на нашу газету можна з любога месяца. Будзьма разам, сябры!

Нядаўна гасцінны Віцебск на два дні стаў месцам правядзення канферэнцыяў, прысвечаных 70-годдзю вызвалення Беларусі і 69-годдзю Вялікай Перамогі. 24 красавіка ў Віцебскім дзяржаўным ўніверсітэце імя П.М. Машэрава прайшла міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Перамога – адна на ўсіх», якая паклала пачатак аднайменнай беларуска-расійскай акцыі. З ініцыятывай яе правядзення выступілі расійскія журналісты пад час прэс-канферэнцыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Лукашэнкі 11 кастрычніка 2013 г. Арганізатары навуковага форуму – Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, ВДУ імя П.М. Машэрава, Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Галоўнае ўпраўленне ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Віцебскага аблвыканкама.

Базай для правядзення канферэнцыі ВДУ імя П.М. Машэрава быў абраны невыпадкова. У нашай навучальнай установе шануюць памяць пра славутага выпускніка – Пятра Міронавіча Машэрава, а ў красавіку 2013 г. Савет універсітэта першым у Беларусі прыняў рашэнне пра

І вызваленне, і перамога

студэнты і школьнікі прадставілі вынікі сваіх пошукаў.

На пленарным пасяджэнні сабраліся кіраўніцтва ўстановы, удзельнікі канферэнцыі, выкладчыкі, студэнты і ветэраны. Напачатку прадстаўнікі педагагічнага і гістарычнага факультэтаў выступілі з літаратурна-музычнай кампазіцыяй «Жизнь защитив, ушли в бессмертие твои, Беларусь, сыновья!» (пастаноўка дацэнта кафедры музыкі Ю. Сусед-Вілічынскай). Выступ атрымаў душэўным і кранальным. Тэкставая частка кампазіцыі была заснаваная на мясцовым матэрыяле – лістах воіна Вялікай Айчыннай вайны з Віцебска танкіста Анатоля Барэйкі да сваёй сяброўкі (ён загінуў у дваццацігадовым узросце пры вызваленні роднага горада).

Адкрыў канферэнцыю рэктар універсітэта А. Ягораў, які пажадаў поспехаў і плённай працы ўсім удзельнікам форуму. З прывітальным словам да прысутных звярнуліся акадэмік-сакратар Аддзялення гуманітарных навук і мастацтваў, доктар гістарычных навук, прафесар А. Каваленя, а таксама госці з Расіі і Украіны. Пасля прагучалі даклады, у якіх раскрываліся сусветна-

гістарычнае значэнне Вялікай Перамогі (прафесар У. Кошалеў, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт), фактары, якія вызначылі Перамогу (прафесар І. Мандрык, ВДУ імя П.М. Машэрава), баявое ўзаемадзеянне беларускіх партызанаў з Чырвонай Арміяй (прафесар А. Літвін, Інстытут гісторыі НАН Беларусі), агрэсіўнага дзеянні Японіі на Далёкім Усходзе і іх дыпламатычнае прыкрыццё (прафесар С. Пронь, Чарна-

няшнія студэнты часам не ведаюць герояў Вялікай Айчыннай вайны, якія паклалі жыццё за мірнае неба над намі. Адным словам, ёсць пра што падумаць і над чым працаваць.

Пры падвядзенні вынікаў канферэнцыі ўдзельнікі падкрэслілі высокі арганізацыйны і навуковы ўзровень мерапрыемства. У прынятай па выніках працы рэзалюцыі яны асудзілі спробы паставіць пад сумнеў гіста-

тутам гісторыі НАН Беларусі, Галоўным ўпраўленнем ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Віцебскага аблвыканкама, ВАКМ і Віцебскім абласным музеем Героя Савецкага Саюза М.П. Шмырова, прынялі ўдзел беларускія і расійскія гісторыкі, супрацоўнікі музеяў і архіваў, а таксама асобы, зацікаўленыя гісторыяй Віцебшчыны ў перыяд вайны.

Прысутных віталі начальнік аддзела культуры Галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Віцебскага аблвыканкама П. Падгурскі, дырэктар ВАКМ Г. Савіцкі, акадэмік-сакратар Аддзялення гуманітарных навук і мастацтваў прафесар А. Каваленя, дырэктар Інстытута гісторыі НАН Беларусі дацэнт В. Даніловіч. Найбольшую зацікаўленасць выклікалі даклады: прафесара А. Літвіна, які распавёў пра архіўныя знаходкі – надпісы акупацыйнага перыяду, зафіксаваныя пасля вызвалення ў віцебскай турме; намесніка дырэктара па навуковай рабоце ВАКМ В. Шышанава, які даў характарыстыку нядаўна набытай музеем крыніцы – нямецкай аэрафотаздымцы Віцебска 1941 г.; галоўнага захавальніка фондаў ВАКМ В. Давідоўскай, якая паказала значэнне паступленняў музея 2001 – 2013 гг. для раскрыцця тэмы Вялікай Айчыннай вайны; вядомага краязнаўцы А. Падліпскага, які распавёў пра выяўленчыя крыніцы па гісторыі віцебскага канцлагера «Пяты полк» – здымкі франтавога фотакарэспандэнта Васіля Аркашава; доктара гістарычных навук, прафесара Э. Іофе, які акрэсліў сістэму кіравання партызанскім рухам на Віцебшчыне. З вялікай увагай слухалі прысутныя выдатны даклад доктара гістарычных навук, прафесара Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка І. Чыкалавай, праца якой выкананая ў жанры мікрагісторыі. У люстэрку лёсу ваеннага лётчыка Эдуарда Былінкі з вёскі Росіца на Дрысеншчыне (Верхнядзвінскі раён) і яго сям’і даследчыца здолела паказаць подзвігі і трагедыю ўсяго нашага народа.

Удзельнікам абедзвюх канферэнцыяў была прапанаваная культурная праграма: аглядная экскурсія па Віцебску, наведванне абласнога музея Героя Савецкага Саюза М.П. Шмырова і абноўленай экспазіцыі «Музея памяці патрыётаў Віцебшчыны» ВАКМ.

*Танна ЦІХАЧОВА,
студэнтка
гістарычнага
факультэта ВДУ
імя П.М. Машэрава*

У. Кошалеў

А. Літвін

вартанне ў вучэбныя планы ўсіх спецыяльнасцяў дзённай і завочнай формаў навучання курса «Вялікая Айчынная вайна савецкага народа (у кантэксце Другой сусветнай вайны)» у якасці абавязковага факультатыва аб’ёмам 34 аўдыторныя гадзіны.

У працы канферэнцыі прынялі ўдзел больш за 100 даследчыкаў з Беларусі, Расіі, Украіны, Азербайджана, Ізраіля і Люксембурга. Акрамя таго, была арганізаваная секцыя маладых навукоўцаў, на якой неаб’якава да гісторыі Вялікай Айчыннай вайны

Канферэнцыю адкрывае рэктар універсітэта А. Ягораў

морскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Пятра Магілы, г. Нікалаеў, Украіна). Практычна скіраваным быў даклад намесніка дэкана гістарычнага факультэта ВДУ імя П.М. Машэрава Д. Юрчака, які акрэсліў праблемы ў нарматыўна-прававым рэгуляванні мемарыялізацыі падзеяў і ўшанавання памяці герояў Вялікай Айчыннай вайны і прапанаваў шляхі іх вырашэння.

Пад час працы секцыяў разглядаліся праблемы міжнародных зносінаў і дыпламатыі напярэдадні і ў час Другой сусветнай вайны, баявых падзеяў на франтах, партызанскага руху і падпольнай барацьбы, подзвігу людзей у савецкім тыле, пасляваеннага аднаўлення краіны і патрыятычнага выхавання моладзі. Апошняе з’яўляецца надзвычай актуальным, бо сён-

рычнае значэнне подзвігу савецкага народа і перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне, заклікалі да працягу даследавання гісторыі вайны і папулярызацыі вынікаў працы навукоўцаў сярод моладзі, выказалі занепакоенасць катастрафічным скарачэннем сацыяльна-гуманітарнага цыкла ва ўстановах вышэйшай адукацыі Беларусі (да 5 – 10 % ад усіх аўдыторных гадзінаў), прапанавалі ўвесці ў дзяржаўны кампанент вучэбных планаў установаў вышэйшай адукацыі курс «Вялікая Айчынная вайна савецкага народа (у кантэксце Другой сусветнай вайны)». Маладыя даследчыкі атрымалі сертыфікаты ўдзельнікаў канферэнцыі. А яшчэ да пачатку навуковага форуму быў выдадзены зборнік матэрыялаў «Победа – адна на всех: матэрыялы міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі».

А вось 25 красавіка на базе Віцебскага абласнога краязнаўчага музея (ВАКМ) адбылася міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Віцебшчына ў гады Вялікай Айчыннай вайны: да 70-годдзя вызвалення ад нацысцкай акупацыі», якая стала лагічным працягам папярэдняй. У канферэнцыі, арганізаванай ВДУ імя П.М. Машэрава, Аддзяленнем гуманітарных навук і мастацтваў і Інсты-

Пад час канферэнцыі ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі

Першая сусветная вайна ў лёсе Заходняй Беларусі

Так называлася навукова-практычная канферэнцыя, што прайшла 25 і 26 красавіка ў музеі-сядзібе «Пружанскі палацык». Ужо трэці год музей выступае арганізатарам канферэнцыяў, асабліва тых якіх з'яўляецца прызваннем да абмеркавання як прафесійных вучоных, так і краязнаўцаў, прадстаўнікоў грамадскасці, а таксама пашырэнне тэматыкі даследаванняў свайго рэгіёну. Зразумела, што выбар тэмы канферэнцыі не быў выпадковым. Гэтаму садзейнічала не толькі адзначэнне сёлета векавога рубяжа з часоў трагічнай падзеі сусветнай гісторыі, але і пэўныя напрацоўкі музея, які на працягу 20 гадоў займаўся вывучэннем і зборам матэрыялаў аб «забытай вайне» на Пружаншчыне. Тэма тым цяжасца разбуральнай эпохі: ад існавання прыфрантавой паласы з ваенным становішчам і бежанствам да тэатра баёў, зоны нямецка-аўстрыйскай акупацыі і наступнага сутыкнення дзяржаўных інтарэсаў Германіі, Савецкай Расіі, Польшчы, Украіны і Літвы.

Нягледзячы на тое, што падзеі вайны даўно адышлі ў нябыт, да сённяшняга дня не пастаўлена апошняя кропка ў яе асветленні. Па многіх пытаннях вывучэнне толькі пачынаецца. У апошнія гады павялічылася колькасць публікацыяў пра тую вайну. Справа ў тым, што доўгі час Першая сусветная разглядалася даволі аднабакова: у савецкай гісторыі і масавай свядомасці панавалі ідэалагічныя падыходы, якія трактавалі ўзгаданую падзею не інакш як «імперыялістычную», «несправядлівую з абодвух бакоў» і разглядалі ў кантэксце прычынаў бальшавіцкай рэвалюцыі ў Расіі. Да пачатку 1990-х гадоў складаным уяўлялася карыстанне замежнымі крыніцамі, успамінамі ўдзельнікаў. Цяпер такая магчымасць з'явілася, у тым ліку дзякуючы залічбоўцы гістарычных крыніцаў і размяшчэнню іх у інтэрнэце. Разам з ростам цікаўнасці да дакументаў аднавілася пошуковая праца па выяўленні матэрыяльных сведчанняў вайны, якіх у Беларусі засталася не вельмі шмат. На Пружаншчыне знаходзіцца шэраг аб'ектаў: нямецка-аўстрыйска-расійскія

І. Грабёнкін

могілкі ў вёсцы Слабудка, горадзе Пружаны, гарадскім пасёлку Ружаны і інш., рэшткі акупацыі і ўмацаванняў. Стан шэрагу іх выклікае занепакоенасць і патрабуе неадкладных мераў па захаванні і ўпарадкаванні.

Канферэнцыя «Першая сусветная вайна ў лёсе Заходняй Беларусі» была прызначана звароту да праблемных пытанняў гісторыі з мэтай іх найбольш поўнага асветлення і выпрацоўкі пэўных поглядаў на падзеі. Была звернутая ўвага на неабходнасць такіх мерапрыемстваў, якія выходзяць за рамкі акадэмічнасці, даюць магчымасць пачуць розныя пункты гледжання і наладзіць рэальныя кантакты паміж вучонымі і краязнаўцамі, узяць цікавасць да даследчыцкай працы, якая з'яўляецца важным фактарам вывучэння і папулярнасці падзеяў мінулага. Па выніках канферэнцыі плануецца ў бліжэйшы час выдаць зборнік дакладаў.

Помнік 1918 г. на нямецка-аўстрыйска-расійскіх могілках у в. Слабудка, Пружанскі раён

ныя падзеі ў жыцці Беларусі і іншых краінах Усходняй Еўропы, звярнуць увагу на стан помнікаў гэтага перыяду.

Цягам двух дзён у «Пружанскім палацыку» абмяркоўвалі даклады, якія рознабакова асветлялі падзею, яе перадгісторыю і наступствы.

Грунтоўны гістарыяграфічны агляд тэмы зрабіў І. Грабёнкін (доктар гістарычных навук, прафесар Рязанскага дзяржаўнага ўніверсітэта), які адзначыў станоўчыя і адмоўныя бакі савецкай, расійскай і замежнай навукі ў асветленні вайны. Ён звярнуў увагу на сённяшнюю карціну: існаванне пэўнага «заказу» на факты гісторыі, які рэалізуецца ў тым ліку сродкамі масавай інфармацыі і фармуе грамадскі погляд на перыяд Першай сусветнай вайны, што не заўсёды адпавядае рэальным дасягненням гістарычнай навукі.

прааналізаваная ў дакладзе Л. Паўлава (начальнік ваеннага факультэта Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта).

Некалькі выступоўцаў закранулі тэму тэрытарыяльнага размежавання. Уздзеянне Савецкай Расіі на пасляваенную сітуацыю на былых ускраінах Расійскай Імперыі прасачыў П. Акульшын (доктар гістарычных навук, прафесар Рязанскага дзяржаўнага ўніверсітэта), які звярнуў увагу на існаванне нацыянальных памкненняў у народаў, якія не мелі сваёй дзяржаўнасці да Першай сусветнай вайны, і захады бальшавікоў па захаванні сваіх інтарэсаў на заходніх рубяжах. Тэма падзелу Беларусі ў творчасці беларускіх паэтаў да 1921 года знайшла адлюстраванне ў выступленні А. Трафімчыка (кандыдат гістарычных навук, Цэнтр даследаванняў беларускай культуры,

Падрабязную храналогію ваенных падзеяў і становішча ў перыяд акупацыі на Пружаншчыне паспрабавалі асветліць краязнаўцы С. Рабчук і У. Дадзіёмаў. Даследчыкі выкарысталі не толькі расійскія і беларускія крыніцы, але і звярнуліся да нямецкіх дакументаў, успамінаў мясцовых жыхароў, што дазволіла па-новаму зірнуць на многія пытанні мясцовай гісторыі, раскрыць раней невядомыя факты.

Вялікае эмацыянальнае ўздзеянне на прысутных мела выступленне маскоўскага даследчыцы Н. Магер. Яна распавядала аб уплыве падзеяў вайны на лёс уласнай сям'і, прадстаўнікі якой з-пад Крэва былі раскіданыя па свеце, адарваныя ад роднай зямлі.

Падводзячы вынікі канферэнцыі, удзельнікі адзначылі важнасць звароту да праблемных пытанняў гісторыі з мэтай іх найбольш поўнага асветлення і выпрацоўкі пэўных поглядаў на падзеі. Была звернутая ўвага на неабходнасць такіх мерапрыемстваў, якія выходзяць за рамкі акадэмічнасці, даюць магчымасць пачуць розныя пункты гледжання і наладзіць рэальныя кантакты паміж вучонымі і краязнаўцамі, узяць цікавасць да даследчыцкай працы, якая з'яўляецца важным фактарам вывучэння і папулярнасці падзеяў мінулага. Па выніках канферэнцыі плануецца ў бліжэйшы час выдаць зборнік дакладаў.

Удзельнікі мерапрыемства пазнаеміліся з экспазіцыямі музея-сядзібы «Пружанскі палацык», ажыццявілі вандароўку па гістарычным цэнтры Пружанаў, наведалі мясціны, звязаныя з падзеямі Першай сусветнай вайны, – сядзібу Чахец.

Да канферэнцыі было прымеркаванае адкрыццё выстаўкі «З нямецкага фотаальбома 1914 – 1918 гг.», дзе прадстаўлена вялікая колькасць фотаматэрыялаў, дакументаў, паштовак і інш., якія паказваюць жыццё Пружаншчыны ў перыяд Першай сусветнай вайны. Матэрыялы для выстаўкі былі ўзятыя з фондаў музея-сядзібы «Пружанскі палацык» і прыватных калекцыяў.

Наталля
ПРАКАПОВІЧ,
галоўны захавальнік
фондаў музея-сядзібы
«Пружанскі палацык»

Удзельнікі канферэнцыі пад час экскурсіі па музеі

Шэраг дакладаў быў прысвечаны дзейнасці розных устаноў у перыяд вайны: працы паліцыі па барацьбе з антыўрадавымі выступленнямі, рэвалюцыйнай прапагандай, шпіянажам, дызерцтвам і крыміналам, а таксама ўзнікненню сітуацыі бязладдзя ў арміі і прыфрантавой паласе былі прысвечаныя выступленні А. Гронскага (кандыдат гістарычных навук, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі) і А. Кісялёва (кандыдат гістарычных навук, Ваенная акадэмія Рэспублікі Беларусь). Арганізацыя працы ваеннага ведамства па харчовым забеспячэнні войскаў у беларускіх губернях была падрабязна

мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі). Даследчык заўважыў, што ў літаратуры адзначана перыяду беларускія паэты звярталі ўвагу на гвалтоўніцкія памкненні расійскага і польскага бакоў у дачыненні да нашай зямлі, заклікалі да самастойнага шляху развіцця. Асабліва энічнага вызначэння і дэмаграфічнай сітуацыі ў паўднёва-заходняй частцы Беларусі былі акрэсленыя ў працы Н. Пракаповіч (музей-сядзіба «Пружанскі палацык»). Аўтар таксама закранула пытанне тэрытарыяльнага размежавання ў рэгіёне і спробаў яго ўключэння ў склад Украіны, Літвы і Польшчы.

Нядаўна ў выдавецтве «Лімарыус» пабачыў свет зборнік «Я адзавуся! Кніга пра Каліноўскага і Касінераў Свабоды». Ён стаў яшчэ адной згадкай пра паўстанне 1863 – 1864 гадоў і ўспамінам пра страту Кастуся. Укладальнікам выдання з'яўляецца Сяргей Панізнік, і гэта невыпадкова – амаль два дзясяткі гадоў таму ён рыхтаваў да друку збор твораў «Жыві ў свабодзе!» пра Кастуся Каліноўскага. Але, як заўважае С. Панізнік, з вершаў у тое выданне ўвайшоў толькі адзін твор, напісаны Петрусём Броўкам. У новай жа кнізе сітуацыя кардынальна змянілася.

Пачынаецца зборнік вершамі Кастуся Каліноўскага, ягонымі «Лістамі з-пад шыбеніцы» і тэкстамі «Мужыцкай праўды». Разам з вершамі ў кнігу таксама ўвайшлі паэмы Генадзя Бу-

Ён адазваўся памяццю ў сэрцах

раўкіна «Каліноўскі» і Аркадзя Куляшова «Хамуціус», апавяданне Івана Капыловіча «Пісьмы Караліне», артыкул Генадзя Кісялёва «За праўду і Бацькаўшчыну», што ў свой час быў надрукаваны ў кнізе «Жыві ў свабодзе!», ды інш. Некаторыя з вершаў, змешчаных у кнізе, цягам некалькіх месяцаў мінулага года друкаваліся і на старонках «Краязнаўчай газеты». У пэўным сэнсе зборнік можна назваць маленькай энцыклапедыяй пра Каліноўскага, калі ўлічыць, творы колькіх дзясяткаў аўтараў тут сабраныя. Немагчыма перадаць усю іх разнастайнасць, таму прывяду толькі чатырох радкоў Сяргея Грахоўскага:

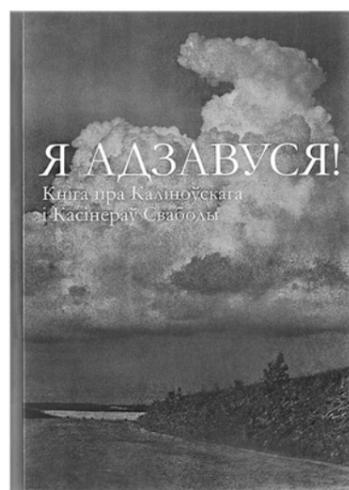
*Больш за сябе
я Беларусь люблю,
І ёю з нараджэння
ганаруся.*

*Праб'е мой час,
як Каліноўскі праз пятлю,
Я нізка пакланюся
Беларусі.*

У дадатку да кнігі змешчаны сцэнарый тэатралізаванага ўрока «Кастусь Каліноўскі – нацыянальны герой», які будзе карысным у падрыхтоўцы заняткаў тым настаўнікам роднай мовы і літаратуры ды гісторыі, якія хочучь выхаваць не проста адукаваных людзей, але і сумленных беларусаў. Наўрад ці пакінуць кагосьці без уважання ці абьякавымі, такія, да прыкладу, словы: «Калі за вас парадак, то чаму сярод вас столькі

нягоднікаў? Чаму з пакалення ў пакаленне лепшае – гіне, а ўсё адно ідзе да нас, да “сволачы”? Я вам скажу чаму. Кожны раз чалавецтва бліжэй да шчасця... На вышыню нашых магіл. З крывёю, са зрывамі на дно прорвы, яно, здыхаючы, паўзе да праўды».

Але будзе цікаваю кніга не толькі настаўнікам, гісторыкам, літаратарам, але і кожнаму, для каго Кастусь Каліноўскі стаў не толькі гістарычнай асобай, а сімвалам, узорам, прыкладам у жыцці. Зрэшты, і прысвячаецца гэты зборнік «маладым беларускім патрыётам – пераемнікам славы касінераў Каліноўскага» – тым, хто пераняў ужо іх славу, і тым, хто яшчэ

гэта зробіць. І нездарма кніга мае назву «Я адзавуся!», бо Кастусь Каліноўскі сапраўды адазваўся не толькі ў сэрцах ягоных сучаснікаў, а потым паэтаў і празаікаў, але і ў сэрцах тых, хто на словы «Люблю Беларусь!» услед за Змагаром адказвае: «То ўзаемна!»

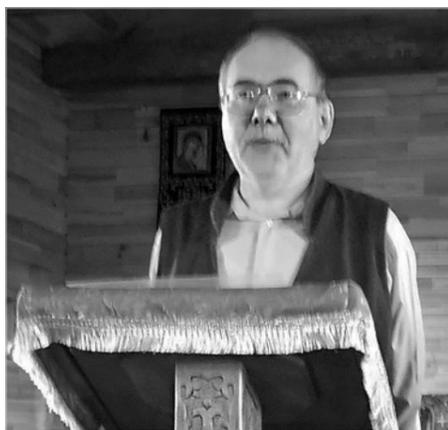
Ніна КАЗЛЕНЯ

Першая Школа практычнай генеалогіі: дэбют

4 мая ў Дзень памяці жанчынаў-міраносіц, які можна ўмоўна назваць праваслаўным міжнародным жаночым днём, адбыліся выпускныя заняткі першай у Беларусі Школы практычнай генеалогіі, якая дзейнічае пры храме Свяціцеля Мікалая (1836 – 1912), епіскапа і асветніка Японіі. Кіраўнік школы – аўтар гэтых радкоў, супрацоўнік Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, намеснік старшыні генеалагічнага аб'яднання «Радавод» гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Пад час апошняй сустрэчы выпускнікі, якія добрасумленна выконвалі навучальную праграму, былі ўзнагароджаныя ганаровымі граматамі. Усяго іх атрымалі 18 чалавек, пераважна жанчыны, што надало дню памяці Марыі Магдалены, Марыі Клеапавай, Саламіі, Іааны, Марфы і Марыі, Сусаны і іншых верных Хрысту жанчынаў асаблівую знакаваць. Нашых жанчынаў-міраносіц павіншавалі з двума вялікімі святамі – вернасці Богу ў хрысціянскім служэнні родным і вернасці памяці спачылых продкаў, хто разам з намі адвеку фармуе Царкву – Цела Хрыстова.

Акрамя ўзнагароджвання адбылося цікавае выступленне гісторыка і археолага Леаніда Калядзінскага, выкладчыка Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка, на тэму «Гісторыя вёскі Сухарава і Сухараўскіх могілак». Яно суправаджалася праглядам фотаздымкаў і планаў старажытнага сухараўскага некропаля. Апошняя для гэтага навучальнага года сустрэча завяршылася святочным застоллем, на якім, згодна з традыцыяй гэтага свята, дамінавалі стравы з кураціны. Таксама на ўрачыстасці спявалі хрысціянскія песні, у тым ліку гімн прыхода Мікалая Японскага.

Усяго з верасня 2013-га па май 2014 года адбылося 16 заняткаў. Першая палова курса прысвячалася: духоўным падставам генеалогіі; метадыцы і тэарэтычным пытанням генеалагічнага пошуку; асаблівасцям збору ўспамінаў, апісання могілак, працы над матэрыяламі прыватных і дзяржаўных архіваў; генеалагічнай працы з форумамі гісторыка-генеалагічных і гісторыка-геральдычных сайтаў, сацыяльнымі сеткамі інтэрнэту; правіламі і прыёмам афармлення генеалагічнай інфармацыі; бібліяграфіі генеалогіі Беларусі. Другая палова курса была акцэнтаваная на разглядзе гісторыі і вывятленні асаблівасцяў распрацоўкі радаводаў шляхты, мяшчанства, духавенства і сялянства. Практычныя заняткі суправаджаліся вы-

Леанід Калядзінскі

ступленнямі спецыялістаў і даследчыкаў гісторыі Л. Калядзінскага, Фёдара Чарняўскага, Васіля Юршы, Аляксандра Доўнара, Зміцера Дразда, Дзяніса Лісейчыкава, Гардзея Шчаглова. Заняткі праводзіліся пераважна на беларускай мове.

Нельга не захапляцца царпліваасцю і дысцыплінаванасцю, асаблівай вернасцю некаторых нашых слухачак, якія дабіраліся на заняткі з далёкіх мясцінаў, напрыклад, з вёскі Стары Пруд Чэрвеньскага раёна і Оршы.

Улетку плануецца набор у новую групу тых, хто жадае дакрануцца да гісто-

ры роднага краю і распачаць годную справу даследавання ўласнага радаводу. Ахвочым праслухаць курс рэкамендуецца напісаць заяву на імя іерэя Паўла (Сярдзюка), настаўцеля прыхода Свяціцеля Мікалая Японскага, дзе пазначыць наступныя звесткі: прозвішча, імя, імя па бацьку; дату і месца нараджэння; род заняткаў; месца жыхарства, кантактныя тэлефоны, адрас электроннай пошты; генеалагічныя звесткі пра бацькоў, бабуляў і дзядуляў (прозвішчы, імёны, імёны па бацьку, даты жыцця, месцы нараджэння і жыхарства, веравызнанне, саслоўнае паходжанне, сямейна-роднасныя сувязі). Гэтая інфармацыя спатрэбіцца для аказання кампетэнтнай дапамогі ў правядзенні самастойных гістарычных і генеалагічных даследаванняў.

Заяўкі на ўдзел у праекце прымаюцца да 1 верасня гэтага года на адрас

Вадзім Урублеўскі і Таццяна Жыхар

электроннай пошты: slepovron@mail.ru. Тэлефон для сувязі: +37529-399-87-33 (Вадзім).

Храм Свяціцеля Мікалая Японскага знаходзіцца ў Мінску на вуліцы Лідскай, д. 12. Сайт прыхода n-do.by, дзе і можна даведацца пра ўсё падрабязней.

Вадзім УРУБЛЕЎСКІ

Першы выпуск Школы практычнай генеалогіі

Нядаўна ў адным з раёнаў Мінска прайшло свята. Жыхары вуліцы Грушаўскай і суседніх амаль цэлы дзень удзельнічалі ў майстар-класах, развучвалі новыя танцы, глядзелі кіно, гулялі ў шахматы і дваровыя гульні, слухалі выступленні артыстаў ды ігралі, спявалі і чыталі вершы самі... Зрэшты, пра тое ніжэй.

Цяпер жа хацелася б спыніцца на адметнасцях свята – іх некалькі. Пару месяцаў таму неаб'якавыя жыхары старадаўняга раёна сталіцы задумалі, што варта правесці свята. Свята ў сябе і сваімі сіламі. І рабілі гэта ў асноўным маладыя, пра якіх кажуць, што ім нічога не цікава апроч навамодных культурніцкіх пlynняў, тэхналагічных навінак ды камп'ютараў. Зноў высвятляецца, што розныя людзі ёсць. Як ажыццяўлялася задума, ад чаго адштурхоўваліся ў сваёй працы, распавяла адна з арганізатараў фесту «На Грушаўцы» Наталля Юшкевіч:

– Ініцыятары правядзення фесту мясцовыя жыхары, а я, хоць і жыю не ў гэтым раёне, далучылася пазней. А пачалося ўсё з мерапрыемства, дзе сабраліся людзі, неаб'якавыя да сённяшняга дня Мінска і яго гісторыі, якія задумваюцца, дзе мы жывем, як жывем, і як маглі б жыць. Пад час таго семінара жыхар Пензы Свят Мурноў распавёў, як тамтэйшыя жыхары задумаліся, што яны могуць распавесці замежным гасцям, калегам па бізнесе, іншаземцам пра свой горад. З'явілася ідэя правесці вялікі джазавы фестываль з адкрытым арганізацыйным камітэтам – то бок, уключыцца ў падрыхтоўку мог любы ахвочы. Свят заняўся сур'ёзнымі даследаваннямі, што ёсць горад, хто ў ім жыве. Паводле ягонага меркавання, тут тры складнікі: жыхары, бізнес і ўлада. І паспяховае развіццё паселішча тады, калі ўсе тры ягоныя часткі супрацоўнічаюць, дзеляцца інфармацыяй, раецца. Развіваць горад можна праз гарадскія суполкі, таварыствы – ёсць, напрыклад, захопленыя кнігамі, веласіпедысты, музыкі, аматары вулічнага мастацтва ды іншыя. І на сваім мерапрыемстве арганізатары пастараліся звесці іх разам, пазнаёміць між сабою, каб завязаліся кантакты, а потым – магчыма з'явіліся супольныя праекты. Вось гэта і натхніла тых людзей, хто першы задумаўся аб своеасаблівым фестывалі. Але вырашылі праводзіць не агульнагарадское свята, а зрабіць акцэнт на раёне. Мінск, як і любы вялікі горад, мае свае спальныя раёны, дзе людзі толькі спяць, ходзяць у школу ды магазіны... Сітуацыя нерацыянальная з гледзішча таго, што людзі з ускраінаў едуць у цэнтр на працу, а ўвечары – зноў на ўскраіны. Вядома, у ідэале

Грушаўка — (не)забыты раён

Развагі з нагоды свята, зробленага сваімі рукамі

добра, каб у розных раёнах быў свой бізнес; тады б з'явілася і адпаведная інфраструктура, і былі б больш актыўныя людзі,

Н. Юшкевіч

бо чалавеку складаней захацець штосьці рабіць для горада, чым для таго раёна, дзе ён жыве. Мы паспрабавалі зрабіць мясцовы фест. Напачатку расклеівалі аб'явы на пад'ездах, размяшчалі іх у інтэрнэце – шукалі актыўных і неаб'якавых людзей. Паступова знаёміліся бліжэй з тымі, хто жыве ў раёне вуліцы Грушаўскай, гуртавалі тых, хто можа і згодны прынесці свае ідэі ў фест. Паціху кола зацікаўленых шырылася. Так атрымалася, што большая частка валанцёраў, якія арганізавалі мерапрыемствы, з Грушаўкі, а частка (меншая) з іншых раёнаў горада.

Другая адметнасць фесту ў тым, што арганізатары падтрымалі мясцовыя ўлады, далі дазвол на правядзенне мерапрыемства. У адміністрацыі Маскоўскага раёна г. Мінска галоўны спецыяліст аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Святлана Кудзіна зазначыла:

– Калі да нас прыйшлі арганізатары, то патлумачылі нам сваю ідэю. Распавялі пра станоўчыя бакі імпрэзы – і мы пагадзіліся. Арганізатары напярэдні правялі ў раёне пры-

борку тэрыторыі, яе ўпрыгожванне. Падключыліся таксама вучні СШ № 3 і 105. Спадзяемся, гасцям у нашым раёне спадабаецца.

Урэшце, варта адзначыць і яшчэ адну асаблівасць фесту «На Грушаўцы». Шаноўны чытач, што ўяўляецца пры словах «масавае мерапрыемства»? На жаль, апроч выставак, кірмашоў, канцэртных нумароў ды ўсеагульнай радасці ўзгадваюцца заўсёдня шашлык і пад пива з гарэлкай. І як вынік – нецвярзых пляскаў. На Грушаўцы апошняга не было. На свежым не задымленым паветры людзі гулялі цэлы дзень адны і сем'ямі (дарэчы, некаторыя прыходзілі ў фестывальны сквер у вышыванках), кожны знаходзіў занятак на свой густ. Хаця бліжэйшая крама за якіх пару крокаў – за некалькі гадзінаў,

таліся да прысутных з тым, што «фэст – вольны ад тытуноў, таму калі ласка, адыходзьце пакурыць убок ад пляцовак, на якіх адбываюцца мерапрыемствы». І заклік не застаўся непачутым. На такіх мерапрыемствах можна не задзейнічаць вялікую колькасць міліцыі – справа ў самаарганізацыі грамадзянаў, у адказнасці адно перад адным!

Цяпер жа ўласна пра мерапрыемствы. Працавалі некалькі пляцовак.

Цэнтрам фесту была сцена. Тут цягам дня выступалі спевакі і музыкі, чытальнікі вершаў, тут развучвалі танцы, а старажылы распавядалі пра свой раён у час Вялікай Айчыннай і ў паваянныя гады. Гучалі народныя песні і творы 1940-х, джаз ад гурта «Blue Sky», бардаўскія спевы, выступілі сябры клуба традыцыйнай муж-

Выступаюць сябры клуба «Дунай»

што быў на свяце, ваш карэспандэнт пабачыў пива толькі ў двух чалавек. За агульным суседскім сталом можна было папіць чаю або кавы з выпечкаю ды слодыччу, што прыносілі самі жыхары, вядома ж, паразмаўляць з тымі, з кім не даводзілася пазнаёміцца ў імклівым колабегу «дом – праца – крама – дом». А са сцэны раз-пораз арганізатары звяр-

чынскія песні «Дунай» з беларускімі народнымі песнямі, флейтыст Максім Дудко, DJ Грушавец ды іншыя. На імправізаванай «фіранцы» былі вывешаныя старыя фотаздымкі з альбомаў мясцовых жыхароў. Непадалёк – валеябольная пляцоўка і столікі для шахматыстаў, пляцоўка дваровых гульняў, за якімі бавілі час дзеці і моладзь 20, 30 і болей гадоў таму не толькі ў мінскіх дварыках. Каля іх размясціліся велааматары з суполкі «Фаланстер» і «Мінскага роварнага таварыства» – давалі парады, абменьваліся кантактамі, дапамагалі (бясплатна!) адрамантаваць «двухколага каня». Крыху збоку быў наладжаны адзенне, кнігі, побытавыя рэчы ды бясплатна аддаць тым, каму яны прыйшліся да патрэбы. Прайшлі майстар-класы па вырабе мяккай цацкі, па майстэрстве вулічнага артыста, маладая оперная спявачка вучыла спяваць... Яшчэ адна цікавостка – выраб хатняга хлеба на заквасцы. Суполка «Дзіцячыя Эка-Майстэрні» зладзіла

І на свяце пабыў – і «велік» напярэці

конкурс шпакоўняў (уласна, тут можна задаць пытанне аб мэтазгоднасці, бо птушкі засяліліся яшчэ ў красавіку... але разнастайнасць птушчых «кватэраў» і фантазія дзяцей уражвалі). Цэнтр «Рождение» правёў конкурс дзіцячага малюнка «Мой раён». Зрэшты, самымі масавымі пляцоўкамі былі дзіцячыя. Маладыя мамы «завісалі» тут на гадзіны, а некаторыя – на ўвесь дзень.

Вялікую праграму прадставілі арганізатары міжнароднага фестывалю кароткаметражных фільмаў «Сінема Perpetuum Mobile». На Грушаўцы яны правялі закрыццё сёлетняга фестывалю, былі ўганараванне пераможцаў, прагляд найлепшых стужак і фільмаў-пераможцаў у намінацыях «гульнявое кіно», «мультыплікацыя» «дакументальнае», сустрэчы з іх стваральнікамі. Гэтая частка грушаўскага фесту была настолькі насычаная, што ваш карэспандэнт рызыкаваў пакінуць чытачоў газеты без расповеду пра іншыя цікавосткі свята гарадскога раёна, праводзячы шмат часу ў імправізаваным кінашатры пад сцэнамі колішняга кінатэатра «Авангард», культурнага цэнтра і адметнасці гэтай мясцовасці. А ўвечары паказалі фільм пра Грушаўку, створаны мясцовымі жыхарамі.

Цікава была дыскусія пра захаванне двухпавярховых пабудоваў у Мінску. На жаль, апошнім часам масава знішчаецца старая малапавярховая забудова сталіцы (ды й у іншых больш-менш вялікіх гарадах). Маўляў, зямля дарагая, таму эканамічна выгаднай будоваць шматпавярховыя кватэры ды і прадаць кватэры за вялікія грошы. Неаб'якавыя людзі ў сацыяльнай сетцы «Facebook» нават стварылі суполку ў абарону прыгажосці «двухпавярховага Мінска».

Адзін майскі дзень у адным з мікрараёнаў вялікага горада. Як бачым, пры вялікім жаданні агульнымі намаганнямі можна стварыць свята для сябе, не чакаць яго ад іншых. І прыклад арганізатараў і валанцёраў з Грушаўкі мусіць быць паказальным і «заразным». Відаць, не варта чакаць, калі нехта прыйдзе і зробіць свята, прыбярэ да і пасля імпрэзы тэрыторыю. Ці ёсць такія актыўныя людзі ў іншых раёнах сталіцы, у іншых рэгіёнах краіны? Нам жа застаецца чакаць другога і наступных фестуў «На Грушаўцы». І параіць больш увагі надаць беларусчыне, традыцыйным беларускім забавам, айчынным традыцыям. Бо ж, далібог, нашыя паселішчы маюць свае адрозненні і між сабою, і ў параўнанні з Пензаю, да прыкладу, Вільняю ці Чарнігам. А яшчэ – болей даваць слова мясцовым старажыткам. На такіх мерапрыемствах мусіць выразна прасочвацца павязь пакаленняў: тут жылі людзі і да сённяшніх 20–25-гадовых, будучы жыць і пасля.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ
Фота айтара

Адзін з першых фармаколагаў

Пачынаючы з 1874 года ў Санкт-Пецярбургу пачаў выходзіць першы ў Расіі часопіс фармацэўтычнага накірунку «Современный лечебник». Яго заснавальнікам і рэдактарам быў шырока вядомы доктар медыцыны, ардынарны прафесар фармакалогіі Санкт-Пецярбургскай медыка-хірургічнай акадэміі, правадзейны стацкі саветнік Іосіф Забелін.

Нарадзіўся Іосіф Вікенцьевіч 1 красавіка 1834 года ў Віцебскай губерні ў сям'і святара. Першую адукацыю атрымаў у Полацкай семінарыі. Скончыўшы курс у 1854 годзе, паступіў у Санкт-Пецярбургскую медыка-хірургічную акадэмію, дзе 6 чэрвеня 1858 года атрымаў званне лекара з адзнакай, быў узнагароджаны залатым медалём з унясеннем яго імя на мемарыяльную дошку. Яшчэ 21 мая 1858 года пры акадэміі былі арганізаваны спецыяльныя курсы, на якія І. Забелін быў пакінуты ў ліку дзесяці лепшых выхаванцаў на тры гады з прыкамандзіраваннем да другога ваенна-сухпутнага шпіталю.

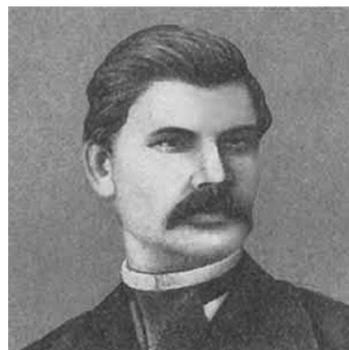
Першае навуковае даследаванне па фармакалогіі, што

прымусіла медыцынскі навуковы свет звярнуць увагу на І. Забеліна, было «О влиянии мышьяковых солей на метаморфоз веществ в организме», якое было надрукаванае ў «Медицинском вестнике» за 1861 год. Пасля з'явілася яго другая праца, «О физиологическом действии лимонно-кислого кофеина», якая стала дысертацыяй. За яе абарону І. Забелін 28 кастрычніка 1861 года атрымаў ступень доктара медыцыны. У гэтым жа годзе ён атрымаў вучонае званне дацэнта фармакалогіі, а ў маі наступнага быў адпраўлены акадэміяй за мяжу для далейшай спецыялізацыі ў фармакалогіі, дзе заставаўся на працягу трох гадоў. У гэты час з'явілася ў замежным друку яго навуковая

праца, якая пазней ўвайшла ва ўсе дапаможнікі па аналізе мачы.

Пасля вяртання з-за мяжы І. Забелін быў запрошаны выкладаць фармакалогію пры Санкт-Пецярбургскай медыка-хірургічнай акадэміі ў званні прыват-дацэнта, а праз два гады 12 сакавіка 1866 года быў абраны і зацверджаны ад'ютант-прафесарам на кафедры фармакалогіі і, нарэшце, 26 студзеня 1868 года – прызначаны ардынарным прафесарам пры той жа кафедры.

З уступленнем Іосіфа Вікенцьевіча ў Санкт-Пецярбургскую медыка-хірургічную акадэмію пачаўся новы перыяд у гісторыі кафедры фармакалогіі. Калі раней фармакалогія выкладалася разам з іншымі спецыяльнасцямі, то І. Забелін зрабіў курс самастойным, увёў лабараторны, эксперыментальны метады фармакалагічных даследаванняў. Іосіф Вікенцьевіч стварыў цудоўную лабараторыю: пры ім упершыню ў акадэміі лекцыі па фармакалогіі, абавіраючыся на экспе-

рыментальны грунт, сталі на адзін узровень з сучаснымі еўрапейскімі поглядамі. Эксперыментам І. Забелін зрабіў сапраўдны пераварот у выкладанні фармакалогіі, параўнальны з тым, што зрабіў мікраскоп у галіне паталагіч-

най анатоміі. Паставіўшы фармакалогію на дакладны навуковы фізіялагічны грунт, Іосіф Вікенцьевіч прыцягнуў у сваю аўдыторыю найвялікшую на той час колькасць слухачоў, якія атрымлівалі жывыя навуковыя веды пра ўздзеянне лекаў на арганізм, і ўжо добра падрыхтаванымі ішлі ў клінікі.

У 1870 годзе І. Забелін разам з прафесарам Багданоўскім, Рудневічам і Заварыкіным выдаваў «Журнал нормальной и патологической гистологии, критической медицины и фармакологии», а з 1874 года і да смерці (памёр 7 снежня 1875 года) – уласны часопіс «Современный лечебник», дзе змяшчаў усе працы з фармакалагічнай лабараторыі.

І. Забелін быў выбітным вучоным, яго лекцыі па фармакалогіі і сёння цікавыя. Са шматлікіх надрукаваных навуковых працаў неабходна назваць: «О влиянии поваренной соли на усвоение организмом извести, восстановление костной ткани и усвоение железа», надрукаваную ў «Записках С.-Петербургской Академии Наук» у 1867 годзе, і «Об условиях выделения аммиака из лёгких», надрукаваную за мяжой у 1863 годзе.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

24 чэрвеня 1930 года Камітэт пошуку астанкаў Тадэвуша Рэйтана пад кіраўніцтвам уладальніка Начы З. Чарноцкага распачаў раскопкі ў Грушаўцы: згодна з мясцовым паданнем, у месцы, званым «Пад грабам», і быў пахаваны герой. Літаральна праз некалькі хвілінаў раскопкі далі вынік. Пад 20 см пяску была знойдзена цагляная крышка, у якой знаходзіўся няпоўны касцяк, некалькі іржавых цвікоў і кавалкаў бляхі. Косткі былі акуратна сабраныя, пакладзеныя ў дубовы куфэрак і аддадзеныя на захаванне ўладарам Грушаўкі – Аліне Рэйтан і Генрыку Грабоўскаму. Праз кароткі час з Кракава прыехаў адмыслова пакліканы вядучы антраполог К. Сталыхва, які зрабіў поўнае даследаванне костак і пазней, у пачатку 1931 года, даў справаздачу перад навуковай грамадой.

Вынікі даследавання былі наступныя: няпоўны касцяк належаў асобе жаночага цела-складу, рост 160,8 см. Гэта не збынтэжыла даследчыка. Узяўшы за ўзор выявы Т. Рэйтана, што былі намаляваныя праз 40 – 50 гадоў пасля яго ско-ну, ён прыйшоў да высновы, што паміж

Пахаванне «Пад грабам»

Меркаваная магіла Тадэвуша Рэйтана (раскопкі, 1928 г.)

склеенымі косткамі чэрапа і малюнкамі ёсць падабенства. Форма чэрапа, на думку даследчыка, адпавядала пашыранаму на нашых землях тыпу. Таму агульны вынік быў па-палітычнаму памяркоўны: магіла магла належаць і Т. Рэйтану.

Станіслаў Лорэнц, які займаўся кансервацыяй і апісаннем здабыткаў культуры на нашых землях, акупаваных Польшчай у 1920 – 1930-х гадах, ва ўспамінах сведчыў, што ніхто з афіцыйных асобаў і навукоўцаў аўтэнтчнасць магілы не прызналі. Яны мелі рацыю. Бо з успамінаў тых, хто мог бачыць Тадэвуша на сейме або чуць пра яго ў тыя часы, вядома, што быў «моцнай будовай цела». Гэта ніяк не адпавядае «кас-

цяку 160,8 см росту жаночага цела-складу», знойдзенаму ў Грушаўцы. Дык чые астанкі знайшлі «Пад грабам»?

На нашу думку, гэта магла быць магіла кагосьці са сваякоў Тадэвуша, напрыклад, яго маці, Тарэзы з Валадковічаў (памерла ў ліпені 1760 г.). Парэшткі належалі жанчыне 40 – 50 гадоў. Да таго ж, Тарэза магла быць уніяцкай (сцвярдзальна пра гэта пісаў Юзаф Шуйскі). Вядома, што яе дзядзькам быў уніяцкі мітрапаліт Феліцыян Філіп Валадковіч. А косткі ў пахаванні былі сарыентаваныя згодна з грэка-каталіцкім (ды праваслаўным) канонам – галавой на захад.

Калі так, то гісторыя павінна мець цікавы працяг.

Ад «КГ»: павінны папярэдзіць аматараў даўніны, што пошукі, звязаныя з правядзеннем раскопак на былых могільніках, на месцах асобных пахаванняў павінны ўзгадняцца з мясцовымі ўладамі і адбываюцца пры ўдзеле асобаў, упайнаважаных на гэтыя працы.

На жаль, гаёк з нашчадкаў таго «гістарычнага граба», які яшчэ некалькі гадоў таму шумеў непадалёк брацкай магілы ваяроў Другой сусветнай вайны, спачатку ператварыўся ў сметнік, а пазней быў бязлітасна ссечаны. Але ж за некаторыя звесткі яшчэ можна ўчапіцца і, мажліва, вынікі будучы. А пакуль што будзем весці пошук сапраўднай магілы Т. Рэйтана.

Акрамя таго, з'явілася прапанова насыпаць на радзіме героя велічны курган, узяўшы за ўзор курган Адама Міцкевіча ў Навагрудку, і прымеркаваць гэты насып да 275-годдзя з дня яго нараджэння (у 2015-м). А таксама надаць адной з вуліцаў Мінска імя Т. Рэйтана, як і належыць удзячным нашчадкам славутага літвіна-беларуса.

Зміцер ЮРКЕВІЧ,
арт-суполка імя Тадэвуша Рэйтана

Мармуровая пліта, усталяваная ў капліцы-пахавальні ў 1928 г.

Капліца-пахавальня роду Рэйтанаў у Грушаўцы (1929 г.)

Дзе варта пабываць

18 мая ў Ракаве (Валожынскі раён) адбудзецца ўрачыстасць з нагоды 110-й гадавіны пачатку будаўніцтва касцёла Маці Божай Ружанцовай. Імшю ўзначаліць Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч. Каля 50 вернікаў прымуць сакрамент канфірмацыі.

Плануецца ўдзел прадстаўнікоў розных веравызнанняў і дзяржаўных уладаў. Пачатак урачыстасці а 10-й гадзіне. Пасля літургіі ў касцёле пройдзе канцэрт арганнай музыкі і выступленне Дзяржаўнага камернага хору Рэспублікі Беларусь.

Яблыкі падаюць у Бярэзінку

З Казахстана ў Беларусь выбудоўваецца шырокі мост літаратурнага пабрацімства, і вялікую ролю тут адыгрывае вядомы казахстанскі часопіс «Простор». Штогод на яго старонках друкуюцца паэты з Беларусі – у перакладзе на рускую мову.

Вось і сёлетні красавіцкі нумар часопіса з «беларускім характарам», дзе з вялікай падборкай вершаў выступае рэдактар аддзела паэзіі «Простора» Любоў Шышкова – ураджэнка Гомельшчыны з вёскі Васіліўка. Некалькі дзесяцігоддзяў яна жыве і працуе ў Казахстане. З'яўляецца аўтарам шэрагу публіцыстычных і паэтычных кніг. Любоў Канстанцінаўна – часты госць у Беларусі. Уважлівая да беларускай тэмы ў сваім паэтычным пошуку.

*Яблоки, яблоки рви на запас!
Август пришёл. А с ним Яблочный Спас.*

*Яблоки в детском лежат подоле.
Счастья-то сколько на отчей земле!*

*Яблоки падают в Березинку,
И, не догнав меня воровку-волну.*

(«Спас»)

Напісала наша зямлячка паэмы пра Рагнеду і Алею Кіш, шэраг вершаў пра Чарнобыльскую трагедыю. У красавіцкім нумары змешчана вялікая падборка вершаў Міколы Мятліцкага (пераклала іх на рускую мову Л. Шашкова). Прадстаўленыя чытачам творы – пра родную беларускаму паэту Хойніцкую зямлю. А вось што напісана ў рэдакцыйнай прадмове: «...Была выселена і яго родная вёска Бабчын. Сёння зона – гэта забруджаны бясплодны край, дзе дажываюць свой век кінутыя хаты. Адна з апошніх кніг Міколы Мятліцкага так і называецца «Замкнёны дом» – зачынены, пакінуты дом. Вершы з яе і ўвайшлі ў падборку».

Мікола БЕРЛЕЖ

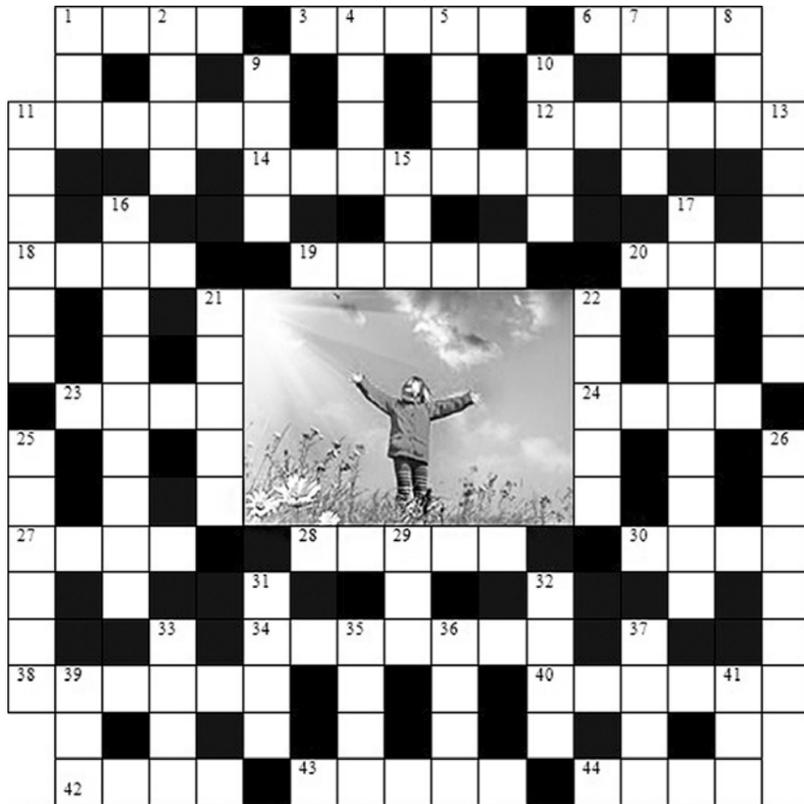
Уздоўж

1. Частка конскай вупражы. 3. «Ходзіць, як ..., на свеце // Светлы і радасны май». З верша А. Астрэйкі «Сонца вясенняе свеціць». 6. ... ды лебяды – для палетку бяда (прык.). 11. Верхняя частка цела чалавека; яе падстаўлялі пад першы майскі дождж, каб валасы раслі так хутка, як майская трава. 12. «Хвалюся, мы нясем букеты: // Пралескі, ... – пах вясны». З верша А. Грушэцкага «Вясна». 14. ... з красавіцкай горкі ў лета коціцца (прык.). 18. «Над магілай салдата // Стаіць акаянелая ...». З верша Максіма Танка «Помнік». 19. «Дай буйную завязь цяністым садам, // Спакойныя ... купальскім вянкам». З верша Максіма Танка «Вясна-красна на ўвесь свет». 20. Травяністая алейная і кармавая расліна. 23. Планета Сонечнай сістэмы. 24. Лепш ... з вадою, як з бядою (прык.). 27. «Сонцу-яснагрэю // Распятае ..., // Раніцаю сее, як брыльянты, росы». З верша Янкі Купалы «Вясна». 28. «Цёплы майскі ... неба абдымае, // За ракою вецер на цымбалах грае». З верша С. Брандта «Абдымкі майскага вечара». 30. Пастанова вярхоўнага органа ўлады. 34. Лейей свой посны ..., чым чужое сала (прык.). 38. Майсцэрня мастака, скульптара, фатографа. 40. Металічная рамка для патронаў. 42. «Ты мне сонца! І ...! І подых маю». З верша У. Караткевіча «Маладая вясна». 43. Сухі ..., мокры май – будзе каша і каравай (прык.). 44. Тонкі слой ледзяных крышталікаў на паверхні чаго-небудзь.

Уноперак

1. ... халады ліцацца ў маі – калі чаромха цвіце, і калі дуб распусціцца (прыкм.). 2. ... у маі прадвясчае градабынае лета (прыкм.). 4. Народны паэт-пясяяр у казахаў і кіргізаў. 5. «... любімы мой родны, // Ты на свеце свабодны». З песні «Лясная песня» (сл. А. Русака, муз. Ул. Алоўнікава); 24 мая паэту-песенніку А. Русаку спаўняецца 110 гадоў з дня нараджэння. 7. Бывае май, што коням ... дай, а сам на печ уцякай (прык.).

Светлы і радасны май

8. Адна бяда – не бяда, а калі дзве... разам, тады бяда (прык.). 9. Юр'ева ... – не трэба каням аўса (прык.). 10. Катэгорыя, падраздзяленне. 11. Аматыр і знаўца вытанчаных страваў. 13. «І, як сейбіт, дбайна ... // Сее май вясёлы». З верша «Вясёлка над полем» А. Бялевіча, якому 14 мая споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння. 15. Прадукты харчавання. 16. Аўтар сцэнарыя кінафільма, свята. 17. Родная зямелька – як зморанаму ... (прык.). 21. «І тужылі тую магіл і край // па табе, залатая ... перамогі». З верша В. Таўлая «Ранак перамогі». 22. «Пашыраецца, Май, твой пабедны ... // На далёкі, на блізкі і захад і ўсход». З верша Янкі Купалы «З Першым маем». 25. ... Веснавы. Свята пастухоў (25 мая). 26. Прысвятак беларускага народнага календара, які адзна-

чаўся 1 мая. «Май ... з морквінай сустракае, а Пахом з гурком» (прык.). 29. «Красавік – ... маланак і ліўняў, // Травень – з першым каханнем, сяўбой». З верша П. Панчанкі «Родная мова». 31. «Хмельны сад цвіце. Салаўіны свіст. // Чуцен ... // Русавалосы грае трактарыст». З верша Максіма Танка «У садочку май». 32. Народнае эпічнае апавяданне. 33. Спосаб хады, бегу каня. 35. ... ластаўка вясны не робіць (прык.). 36. Не чакай з ... дараванага хлеба (прык.). 37. Медны духавы інструмент. 39. Асобная кніжка выдання збору твораў. 41. «Пунсовы ..., у цвечце ... // Вярбіны гнуцца над вадою». З верша «Май» П. Труса, які нарадзіўся 6 мая 110 гадоў таму.

Склаў
Лявон ЦЕЛЕШ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАВАГРУДСКІЯ ЗАМКІ – помнікі абарончага дойдства XI – XVI стст. Старажытны цэнтр Навагрудка, рэзідэнцыя літоўскіх князёў. Існавалі т.зв. Замак на дзядзінцы і Малы замак.

Замак на дзядзінцы заложаны на месцы гарадзішча на высокім (20 м), часткова насыпным узгорку (т.зв. Замкавай гары), абведзеным ровам. Першыя ўмацаванні ў выглядзе кругавога абарончага вала з драўлянымі сценамі-гароднямі і астрагам узніклі ў XI ст. У сярэдзіне XIII ст. пабудаваная квадратная ў плане (12 x 12 м) 5-ярусная мураваная вежа-брама (наз. Шчытоўка ці Цэнтральная, часткова збераглася) са сценамі таўшчынёю 2,75 м. У канцы XIV – пач. XV ст. на тэрыторыі замка ўзве-

дзеныя тры цагляныя вежы, злучаныя мураванымі сценамі: Касцельная (9 x 9 м), Малая вежа-брама (8 x 10 м), Пасадская (7,7 x 7,7 м). У пач. XVI ст. у замку сем вежаў. Яны былі злучаныя мураванымі сценамі і ўтваралі 2 прылеглыя многавугольнікі (унутраная плошча 0,8 га). Галоўная 5-ярусная вежа-брама (пастаўленая на рэштках вежы XIII ст.) мела байніцы, стральчатыя вароты і эркер на тарцовым баку. На поўдні каля падножжа ўзгорка стаяла вынасная Калодзежная вежа (8 x 8 м) з патайным уваходам у замак і вялікая Меская вежа-брама. Усе вежы збудаваныя з буйнапамернай цэглы з забутоўкай дробным каменнем, фундаменты – з каменю. На замкавым дзядзінцы стаялі жылыя і гаспадарчыя пабудовы. У канцы XV – пач. XVII ст.

Навагрудскі замак на дзядзінцы ў XVI ст. (рэканструкцыя Віктара Сташчанюка)

пабудаваны палац, да якога прылягла капэла (канец XVII ст.).

У другой палове XIV ст. на тэрыторыі замка паўстае і 2-павярховы каменны будынак свецкага прызначэння. Мяркуючы па археалагічных знаходках, гэта быў княжацкі палац, які выкарыстоўваўся для ўрачыстых прыёмаў. Безумоўна, у ім прымалі вялікага князя Вітаўта; несумненна, гасцяваў тут і польскі кароль Уладзіслаў Ягайла пад час заключэння ім у фар-

ным касцёле шлюбу з Сафіяй Гальшанскай у 1422 г.

Узбраенне навагрудскага гарнізона, як паведамляюць дакументы, у 1551 г. складалася з гакаўніцаў, гарматаў сярэдняга калібру. Тут меліся фальканет вялікі двухфунтовік, фальканет сярэдні з ядрамі ў адзін фунт і серпанціна, якая страляла паўфунтовымі ядрамі.

(Працяг будзе)